

INTERVENCIÓ AMB AGRESSORS DE VIOLÈNCIA DE GÈNERE

BUTLLETÍ DE DIFUSIÓ DE RECERQUES

INVESTIBREU

Presentació

Les dues investigacions que presentem a continuació exposen resultats en l'àmbit de la violència de gènere des del punt de vista del tractament als agressors condemnats per aquest tipus de delictes.

En la primera de les recerques es descriu la tipologia dels agressors que han estat condemnats a penes privatives de llibertat. Aquesta recerca ha rebut el suport econòmic del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CE-JFE) a través de la convocatòria pública anual d'Ajuts a la Recerca.

En la segona de les recerques es fa la descripció dels infractors que han estat condemnats per delictes de violència de gènere a realitzar un programa formatiu, que és una de les mesures penals d'execució en la comunitat que preveu el Codi Penal. En aquesta recerca també es fa el seguiment i avaluació dels resultats d'aquests programes formatius un cop els condemnats han complert la mesura imposada. Aquesta avaluació dels programes té 3 vessants: l'avaluació de la satisfacció dels usuaris amb el programa; l'avaluació dels canvis que els programes produeixen en els subjectes (a curt termini, en les seves

Presentación

Las dos investigaciones que presentamos a continuación exponen resultados en el ámbito de la violencia de género desde el punto de vista del tratamiento de los agresores condenados por este tipo de delito.

En la primera investigación se describe la tipología de los agresores que han sido condenados a penas privativas de libertad. Esta investigación ha recibido el apoyo económico del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CE-JFE) a través de la convocatòria pública anual de ayudas a la investigación.

En la segunda de las investigaciones se describe el perfil de los infractores que han sido condenados por delitos de violencia de género a realizar un programa formativo, que es una de las medidas penales de ejecución en la comunidad que prevé el Código Penal. En esta investigación también se hace el seguimiento y la evaluación de los resultados de estos programas formativos una vez los condenados han cumplido con la medida impuesta. Esta evaluación de los programas tiene 3 vertientes: la evaluación de la satisfacción de los usuarios con el programa; la evaluación de los cambios que los programas producen

percepcions i actituds enfront la violència de gènere, i a mig termini, en diferents aspectes de les seves vides); i, finalment, l'avaluació de l'efectivitat dels programes en termes de absència de reincidència. Aquesta segona recerca és una demanda de la Subdirecció General de Reparació i Execució Penal a la Comunitat que el CEJFE ha encarregat a un equip d'investigadors amb experiència prèvia en el tema. La recerca s'ha desenvolupat en el període 2008-2010.

L'estudi de les tipologies d'agressors de parella als centres penitenciaris

Autor: Ismael Loinaz

Introducció

Existeix un ampli consens a afirmar que els agressors de parella constitueixen un grup molt heterogeni i que els programes estandaritzats són inapropiats per a una proporció substancial d'ells a causa de les seves diferències individuals. Estudis internacionals avalen la metodologia tipològica i la proposen com una eina eficaç per dissenyar programes de tractament ajustats a les necessitats terapèutiques de cada tipus d'agressor. Els equips terapèutics que atenen aquesta població han de ser conscients de l'existència d'aquests perfils, especialment de cara a dissenyar propostes d'actuació i crear grups de tractament. El tractament adequat dels agressors de parella ha de ser un dels objectius prioritaris en la prevenció del problema. L'anàlisi exhaustiva de les variables implicades i dels perfils de cada agressor pot ser considerada un punt de partida imprescindible per dissenyar tractaments efectius i és un dels motius que ha impulsat aquesta línia d'investigació.

Objectius

- 1) Validar la primera proposta tipològica realitzada amb agressors de parella en mostra espanyola (Loinaz, 2009, Loinaz, Echeburúa i Torrubia, 2010).
- 2) presentar al lector l'interès del sistema classificatori, la metodologia necessària i el protocol d'avaluació pertinent per assignar els subjectes a cada grup.

en los sujetos (a corto plazo, en sus percepciones y actitudes respecto la violencia de género, a medio plazo, en diferentes aspectos de sus vidas); y finalmente, la evaluación de la eficacia de los programas en términos de ausencia de reincidencia. Esta segunda investigación es una demanda de la Subdirección General de Reparación i Execució Penal a la Comunitat que el CEJFE ha encargado a un equipo de investigadoras con experiencia previa en el tema. El estudio se ha desarrollado en el periodo 2008-2010.

Estudio de las tipologías de agresores de pareja en centros penitenciarios

Autor: Ismael Loinaz

Introducción

Existe un amplio consenso al afirmar que los agresores de pareja constituyen un grupo muy heterogéneo y que los programas estandarizados son inapropiados para una proporción sustancial de ellos debido a sus diferencias individuales. Estudios internacionales avalan la metodología tipológica y la proponen como una herramienta eficaz para diseñar programas de tratamiento ajustados a las necesidades terapéuticas de cada tipo de agresor. Los equipos terapéuticos que atienden a esta población deben ser conscientes de la existencia de estos perfiles, especialmente de cara a diseñar propuestas de actuación y crear grupos de tratamiento. El tratamiento adecuado de los agresores de pareja debe ser uno de los objetivos prioritarios en la prevención del problema. El análisis exhaustivo de las variables implicadas y de los perfiles de cada agresor puede ser considerado un punto de partida imprescindible para diseñar tratamientos efectivos y es uno de los motivos que han impulsado esta línea de investigación.

Objetivos

- 1) Validar la primera propuesta tipológica realizada con agresores de pareja en muestra española (Loinaz, 2009, Loinaz, Echeburúa y Torrubia, 2010).
- 2) presentar al lector el interés del sistema clasificatorio, la metodología necesaria y el protocolo de evaluación pertinente para asignar a los sujetos a cada grupo.

3) proposar directrius sobre l'aplicació dels resultats en els programes de tractament.

Metodologia

S'ha analitzat el perfil tipològic de 50 interns del CP Brians-2, que complien condemna per un delictes relacionat amb la violència contra la parella o exparella durant l'any 2009. S'ha aplicat un protocol d'avaluació dividit en dues sessions (una d'individual i una altra de grupal) que cobreixen aquelles variables que es relacionen amb l'etiologia de la conducta violenta contra la parella i que permeten la classificació dels agressors. Les variables analitzades són: autoestima, distorsions cognitives, trastorns de la personalitat, ira, conflictes de parella (negociació i agressió), impulsivitat, afecció, empatia i desitjabilitat social. El procediment estadístic utilitzat per crear els grups ha estat l'anàlisi de conglomerats mitjançant el mètode Ward, el més utilitzat en les referències internacionals. Es van utilitzar principalment cinc trastorns de la personalitat (antisocial, compulsiu, paranoide, narcisista i límit) i la puntuació total en distorsions cognitives (versió factorial de Ferrer et al., 2006). Anàlisis paral·leles van incloure l'índex d'expressió de la ira i el MCMI-III complet.

Resultats

L'anàlisi de conglomerats ha permès classificar la mostra en dos grups: 23 subjectes correspondrien al subtipus *normalitzat* i 27 podrien ser etiquetats com a *antisocials* o *patològics*. Conforme a la terminologia utilitzada prèviament (Loinaz et al., 2010):

1. Els subjectes "*violents amb la parella/estables emocionalment/integrats socialment*" es caracteritzen per una violència limitada majoritàriament a la parella, un nivell de distorsions cognitives menor, menor freqüència d'abús de drogues i menor presència d'antecedents penals. Es caracteritzen per un elevat control de la seva ira, que els fa acumular tensions fins a explotar de forma descontrolada. Mostren poca presència de síndromes clíniques i estils de personalitat compulsius, narcisistes i histriònics. Amb un estil d'afecció predominantment segur, te-

3) proponer directrices sobre la aplicació de los resultados en los programas de tratamiento.

Metodología

Se ha analizado el perfil tipológico de 50 internos del CP Brians-2, que cumplían condena por un delito relacionado con la violencia contra la pareja o ex pareja durante el año 2009. Se ha aplicado un protocolo de evaluación dividido en dos sesiones (una individual y otra grupal) que cubre aquellas facetas que pueden contribuir a la etiología de la conducta violenta contra la pareja y permitir la clasificación de los agresores. Las variables analizadas son: autoestima, distorsiones cognitivas, trastornos de la personalidad, ira, conflictos de pareja (negociación y agresión), impulsividad, apego, empatía y deseabilidad social. El procedimiento estadístico utilizado para crear los grupos ha sido el análisis de conglomerados mediante el método Ward, el más utilizado en las referencias internacionales. Se utilizaron principalmente cinco trastornos de la personalidad (antisocial, compulsivo, paranoide, narcisista y límite) y la puntuación total en distorsiones cognitivas (versión factorial de Ferrer et al., 2006). Análisis paralelos incluyeron el índice de expresión de la ira y el MCMI-III completo.

Resultados

El análisis de conglomerados ha permitido clasificar la muestra en dos grupos: 23 sujetos corresponderían al subtipo *normalizado* y 27 podrían ser etiquetados como *antisociales* o *patológicos*. Conforme a la terminología utilizada previamente (Loinaz et al., 2010):

1. Los sujetos "*violentos con la pareja/estables emocionalmente/integrados socialmente*" se caracterizan por una violencia limitada mayoritariamente a la pareja, un nivel de distorsiones cognitivas menor, menor frecuencia de abuso de drogas y menor presencia de antecedentes penales. Se caracterizan por un elevado control de su ira, que les hace acumular tensiones hasta explotar de forma descontrolada. Muestran poca presencia de síndromes clínicos y estilos de personalidad compulsivos, narcisistas e histriónicos. Con un estilo de apego predominantemente se-

nen major empatia i autoestima, i mostren major desitjabilitat social.

2. Els subjectes “*violents generalitzats/poc estables emocionalment/no integrats socialment*” es caracteritzen per una violència que s’estén més enllà de la parella (amb una expressió hostil generalitzada i violència sense ira) i presenten antecedents penals amb major freqüència. Aquests subjectes estan més afectats per símptomes clínics, tenen més distorsions cognitives, presenten un elevat consum de drogues relacionat amb la recerca de sensacions i mostren trets de personalitat antisocial, paranoide i negativista. Així mateix, són més impulsius i es mostren menys empàtics que els subjectes del grup anterior, amb un estil d’afecció insegur i hostil.

Conclusions i recomanacions

Els resultats mostren dos perfils clarament diferenciables i avalen l’aproximació tipològica com un mètode útil en la classificació dels agressors. Les correlacions existents entre les variables es donen en el sentit desitjable i avalen la consistència dels instruments utilitzats. L’estudi permet aprofundir en el coneixement de l’etiologia de la conducta violenta amb la introducció de variables noves en el nostre entorn, com l’estudi de l’afecció adulta en els agressors.

Cal recordar que una investigació no ha de servir únicament per difondre un coneixement determinat, sinó que hem d’intentar que aquest coneixement es pugui aplicar i reverteixi en benefici de la societat. L’existència d’aquests perfils comporta implicacions terapèutiques a les quals s’ha de prestar especial atenció i que poden afavorir un tractament adequat del problema en benefici de les possibles víctimes i agressors.

Un dels principals reptes i necessitats per al futur és l’aplicació d’aquests perfils al disseny de programes ajustats a les necessitats dels agressors, així com valorar els esmenats programes diferenciats. Això permetrà no només gestionar de forma més adequada els recursos disponibles sinó millorar l’eficàcia terapèutica en enfrontar-se els problemes concrets que afecten cada grup. Al seu torn, resultarà d’interès conèixer les característiques delictives diferencials entre

guro, tienen mayor empatía y autoestima, y muestran mayor deseabilidad social.

2. Los sujetos “*violentos generalizados/poco estables emocionalmente/no integrados socialmente*” se caracterizan por una violencia que se extiende más allá de la pareja (con una expresión hostil generalizada y violencia sin ira) y presentan antecedentes penales con mayor frecuencia. Estos sujetos están más afectados por síntomas clínicos, tienen más distorsiones cognitivas, presentan un elevado consumo de drogas relacionado con la búsqueda de sensaciones y muestran rasgos de personalidad antisocial, paranoide y negativista. Asimismo, son más impulsivos y se muestran menos empáticos que los sujetos del grupo anterior, con estilos de apego inseguro y hostil.

Conclusiones y recomendaciones

Los resultados muestran dos perfiles claramente diferenciables y avalan la aproximación tipológica como un método útil en la clasificación de los agresores. Las correlaciones existentes entre las variables se dan en el sentido esperable y avalan la consistencia de los instrumentos utilizados. A su vez, el estudio permite profundizar en el conocimiento de la etiología de la conducta violenta con la introducción de variables novedosas en nuestro entorno, como el estudio del apego adulto en los agresores.

Cabe recordar que una investigación no debe servir únicamente para difundir un conocimiento determinado, sino que debemos intentar que este conocimiento se pueda aplicar y revierta en beneficio de la sociedad. La existencia de estos perfiles conlleva implicaciones terapéuticas a las que se debe prestar especial atención y que pueden favorecer un tratamiento adecuado del problema y beneficiar a víctimas y agresores.

Uno de los principales retos y necesidades para el futuro es la aplicación de estos perfiles al diseño de programas ajustados a las necesidades de los agresores, así como valorar dichos programas diferenciados. Ello permitirá no sólo gestionar de forma más adecuada los recursos disponibles sino mejorar la eficacia terapéutica al afrontarse los problemas concretos que afectan a cada grupo. A su vez, resultará de interés conocer las características delictivas diferenciales entre los

els grups (reincidència, versatilitat delictiva, etc.) ja que permetrà predir de forma més precisa l'adherència al tractament, els factors de risc de reincidència i l'evolució de la carrera criminal.

Avaluació dels programes formatius aplicats des de l'execució penal a la comunitat en delictes de violència de gènere

Autores: Meritxell Pérez Ramírez, Marian Martínez García

Introducció

L'abordatge del problema de la violència de gènere és un objectiu prioritari per als poders públics i per als professionals que treballen en aquest àmbit. Una de les intervencions necessàries per solucionar aquest problema és treballar amb els agressors de parella de forma terapèutica i des de la formació en igualtat de gènere.

Actualment, des de la comunitat científica s'ha posat de manifest la importància d'avaluar les intervencions que s'efectuen amb delinqüents i, específicament, amb maltractadors. Recentment al nostre país, s'ha posat en marxa un programa formatiu a la comunitat per als agressors de gènere amb una mesura penal alternativa. La Subdirecció General de Reparació i Execució Penal a la Comunitat, depenent del Departament de Justícia i encarregada de dur a terme aquests programes formatius, va fer l'encàrrec al CEJFE de conèixer l'eficàcia d'aquests tipus de programes que es duen a terme amb les persones penades per un delictes de violència de gènere.

Objectius de recerca

L'objectiu d'aquest estudi és conèixer l'eficàcia dels programes formatius aplicats des de l'execució penal a la comunitat en delictes de violència de gènere. Aquest objectiu general de la recerca es concreta en tres objectius específics:

1. Identificar el perfil més comú d'infractors que arriben als programes formatius de violència de gènere a la comunitat i avaluar els factors de risc i protecció associats a aquest tipus de delictes.

grupos (reincidencia, versatilidad delictiva, etc.) pues permitirá predecir de forma más precisa la adherencia al tratamiento, los factores de riesgo de reincidencia y la evolución de la carrera criminal.

Evaluación de los programas formativos aplicados des de la ejecución penal en la comunidad en delitos de violencia de género.

Autoras: Meritxell Pérez Ramírez, Marian Martínez García

Introducción

El abordaje del problema de la violencia de género es un objetivo prioritario para los poderes públicos y para los profesionales que trabajan en este ámbito. Una de las intervenciones necesarias para solucionar este problema es trabajar con los agresores de pareja de forma terapéutica y desde la formación en igualdad y género.

Actualmente, desde la comunidad científica se ha puesto de manifiesto la importancia de evaluar las intervenciones que se efectúan con delincuentes y específicamente, con maltratadores. Recientemente en nuestro país, se ha puesto en marcha un programa formativo en la comunidad para los agresores de género con una medida penal alternativa. La Subdirección General de Reparación i Execució Penal a la Comunitat, dependiente del Departament de Justícia y encargada de llevar a cabo estos programas formativos, hizo el encargo al CEJFE de conocer la eficacia de este tipo de programas que se llevan a cabo con las personas penadas por un delito de violencia de género.

Objetivos del estudio

El objetivo de este estudio es conocer la eficacia de los programas formativos aplicados desde la ejecución penal a la comunidad en delitos de violencia de género. Este objetivo general del estudio se concreta con tres objetivos específicos:

1. Identificar el perfil más común de infractores que llegan a los programas formativos de violencia de género a la comunidad y evaluar los factores de riesgo y protección asociados a este tipo de delitos.

2. Determinar quins aspectes es treballen a través dels programes formatius de violència domèstica i la seva relació amb els factors de risc teòrics i detectar diferències significatives entre programes.
3. Avaluar l'efectivitat dels programes formatius a dos nivells:
 - a. L'assoliment dels seus propis objectius d'aprenentatge/canvi que planteja el programa.
 - b. El seu possible efecte sobre la taxa de reincidència dels subjectes que han dut a terme el programa.

Metodologia

Aquesta és una recerca prospectiva que es va iniciar el gener de 2008 i ha conclòs a mitjans de 2010. La recerca ha tingut dues fases:

En la primera, que va durar fins agost de 2009, es va passar una prova pre-test i post-test a totes les persones condemnades a programes formatius que van voler participar de forma voluntària en la recerca. La prova pre-test s'administrava en la primera sessió del programa formatiu i la post-test en la darrera sessió, de manera que els canvis en els resultats podrien explicar-se en part pels efectes del curs. Del total de 282 persones inscrites en aquests cursos foren 193 els que van emplenar la prova pre-test. Aquesta primera fase responia als objectius 1, 2 i 3a.

En la segona fase de la recerca, que va durar de setembre de 2009 a juny de 2010 s'ha fet el seguiment dels 170 usuaris que van signar un consentiment informat per participar en el seguiment de la recerca. Aquesta fase responia als objectius 3a i 3b amb dues actuacions ben diferenciades: La primera va consistir en una enquesta telefònica que pretenia avaluar la satisfacció dels usuaris amb el curs formatiu i amb la seva vida, en termes generals, un cop havia transcorregut un any de mitjana després de finalitzar el programa formatiu. La segona actuació tractava de saber si els condemnats a programes formatius havien tornat a reincidir, entenent com a concepte de rein-

2. Determinar que aspectos se trabajan a través de los programas formativos de violencia doméstica y su relación con los factores de riesgo teóricos y detectar diferencias significativas entre programas.
3. Evaluar la efectividad de los programas a dos niveles:
 - a. El logro de sus propios objetivos de aprendizaje/cambio que plantee el programa.
 - b. Su posible efecto sobre la tasa de reincidencia de los sujetos que han realizado el programa.

Metodología

Este es un estudio prospectivo que se inició en enero de 2008 y ha finalizado a mediados de 2010. La investigación ha tenido dos fases:

En la primera, que duró hasta agosto del 2009, se pasó una prueba pre-test y post-test a todas las personas condenadas a programas formativos que quisieron participar de forma voluntaria en el estudio. La prueba pre-test se administraba en la primera sesión del programa formativo y el post-test en la última sesión, de forma que los cambios en los resultados podrían explicarse en parte por los efectos del curso. Del total de 282 personas inscritas en estos cursos, fueron 193 los que quisieron rellenar la prueba pre-test. Esta primera fase respondía a los objetivos 1, 2 y 3a.

En la segunda fase del estudio, que duró de septiembre de 2009 a junio de 2010, se ha hecho el seguimiento de los 170 usuarios que firmaron un consentimiento informado para participar en el seguimiento del estudio. Esta fase respondía a los objetivos 3a y 3b con dos actuaciones bien diferenciadas: La primera consistió en una encuesta telefónica que pretendía evaluar la satisfacción de los usuarios con el curso formativo y con su vida, en términos generales, una vez transcurrido un año de media tras finalizar el programa formativo. La segunda actuación trataba de saber si los condenados a programas formativos habían vuelto a reincidir, entendiendo como concepto de

cidència en aquesta recerca una nova denúncia policial un cop finalitzat el programa formatiu. El temps de seguiment ha estat de 12 mesos de mitjana, amb un mínim de 7 mesos i un màxim de 2 anys.

Resultats i conclusions

1. Perfil d'usuaris dels programes formatius

En relació amb el perfil dels usuaris i els factors de risc que presenten els agressors de gènere de la mostra, les variables més destacades són les següents: l'edat mitjana de la mostra, en l'actualitat, és de 39 anys, amb un mínim de 22 i un màxim de 60 anys. El 58% de la mostra és espanyola, un 32% és d'origen sud-americà, un 3% procedeix del Marroc i la resta d'altres països. Pel que fa a la variable víctima de maltractament a la infància, un 15% han sofert maltractaments per part del pare o la mare. D'altra banda, un 20% de la mostra ha estat testimoni de violència familiar i el 24% ha patit l'absència d'un dels seus progenitors durant la infantesa.

Quant al nivell d'estudis assolits, un 39% dels subjectes han obtingut el Graduat Escolar, un 28% han assolit un nivell de BUP o FP i un 10% consten amb estudis superiors. De la mostra avaluada, un 23% no tenen cap titulació acadèmica. D'altra banda, el 75% dels subjectes estudiats abandona o finalitza els seus estudis amb 16 anys o menys. A més a més, la major part de la mostra, un 75%, té una feina no qualificada, amb una mitja de 5 llocs de treball ocupats. Finalment, un 24% dels subjectes presenten període d'atur sense justificar.

Un factor de risc àmpliament vinculat amb la delinqüència és el consum de drogues. El 48% dels subjectes de la mostra presenten un consum habitual de substàncies d'abús. El tipus de droga més consumit és l'alcohol i la cocaïna.

En relació amb el delictes de violència de gènere el 46% de la mostra ha estat condemnada per un delictes de maltractaments en l'àmbit familiar, un 32% per un delictes de lesions, un 8,5% dels subjectes per un delictes d'amenaques, un 7% per violència domèstica, i la resta per trencament de l'ordre

reincidència en este estudio una nueva denuncia policial una vez finalizado el programa formativo. El tiempo de seguimiento ha sido de 12 meses de media, con un mínimo de 7 meses y un máximo de 2 años.

Resultados y conclusiones

1. Perfil de usuarios de los programas formativos

En relación con el perfil de los usuarios y los factores de riesgo que presentan los agresores de género de la muestra, las variables más destacadas son las siguientes: la edad media de la muestra, en la actualidad es de 39 años, con un mínimo de 22 y un máximo de 60 años. El 58% de la muestra es española, un 32% es de origen sudamericano, un 3% procede del Marruecos y del resto de otros países. En cuanto a la variable de la víctima de maltrato en la infancia, un 15% han sufrido maltratos por parte del padre o de la madre. Por otro lado, un 20% de la muestra ha sido testimonio de violencia familiar y el 24% ha sufrido la ausencia de sus dos progenitores durante la infancia.

En referencia al nivel de estudios logrados, un 39% de los sujetos han obtenido el Graduado Escolar, un 28% han logrado un nivel de BUP o FP y un 10% constan con estudios superiores. De la muestra evaluada, un 23% no tienen ninguna titulación académica. Por otro lado, el 75% de los sujetos estudiados abandona o finaliza sus estudios con 16 años o menos. Además, la mayor parte de la muestra, un 75%, tiene un trabajo no cualificado, con una media de 5 lugares de trabajo ocupados. Finalmente, un 24% de los sujetos presentan periodo de paro sin justificar.

Un factor de riesgo ampliamente vinculado con la delincuencia es el consumo de drogas. El 48% de los sujetos de la muestra presentan un consumo habitual de sustancias de abuso. El tipo de droga más consumida es el alcohol y la cocaïna.

En relación con el delito de violencia de género el 46% de la muestra ha estado condenada por un delito de maltratos en el ámbito familiar, un 32% por un delito de lesiones, un 8,5% de los sujetos por un delito de amenazas, un 7% por violencia doméstica, y el resto por quebrantamiento de la orden de aleja-

d'allunyament. La mitjana del total de la condemna és d'onze mesos, amb una desviació típica de 8 mesos.

El 40% dels subjectes han comès el delictes sota els efectes de les drogues i en un 13% dels casos els fets han succeït en tràmits de separació o ruptura de la parella. Malgrat tot, només en dos casos s'ha utilitzat una arma en la comissió dels fets i la gravetat del delictes ha estat generalment moderada. D'altra banda, només un 29% dels subjectes reconeix el delictes, mentre que un 39% minimitza els fets, un 20% ho nega tot i un 12% va més enllà i culpabilitza la víctima.

Respecte a la víctima, el 88% dels delictes tenen com a víctima la parella; en un 4% dels casos la víctima és l'ex parella, i en el 5% ho són altres familiars del subjectes. Només en un cas van ser víctimes també els fills a més de la parella i, en un altre cas, algun familiar de la parella a més d'ella mateixa.

Predominantment (en un 72% dels casos) els delictes han succeït en el domicili comú familiar, un 6% dels casos en el domicili de la víctima, un 16% dels fets han tingut lloc al carrer o un espai públic i la resta a altres localitzacions.

2. Revisió teòrica dels programes formatius

Un dels objectius principals que persegueixen els programes d'intervenció és la eliminació o disminució de les conductes violentes dels agressors domèstics. Altres objectius que inclouen també són la protecció de les víctimes, el coneixement del cicle de violència i el desenvolupament de noves estratègies per a la resolució de conflictes.

Les àrees d'intervenció comunes sobre les que actuen els programes són: responsabilització, informació sobre violència de gènere i conducta violenta, control emocional, habilitats socials, empatia i detecció i intervenció en factors de risc.

3. Anàlisi empíric sobre l'eficàcia del tractament

a. Efectivitat dels programes formatius

Respecte l'avaluació de l'assoliment dels aprenentatges o canvis per part dels usu-

miento. La media del total de la condena es de 11 meses, con una desviación típica de 8 meses.

El 40% de los sujetos han cometido el delito bajo los efectos de las drogas y en un 13% de los casos los hechos han ocurrido en trámites de separación o de ruptura de la pareja. Aún así, sólo en dos casos se ha utilizado un arma en la comisión de los hechos y la gravedad del delito ha sido en general moderada. Por otra parte, sólo un 29% de los sujetos reconoce el delito, mientras que un 39% minimiza los hechos, un 20% lo niega y un 12% va más allá y culpabiliza a la víctima.

Respeto a la víctima, el 88% de los delitos tienen como víctima a la pareja; en un 4% de los casos la víctima es la ex pareja, y en el 5% lo son otros familiares del sujeto. Sólo en un caso fueron víctimas también los hijos además de la pareja, y en otro caso algún familiar de la pareja además de ella misma.

Predominantemente (en un 72% de los casos) los delitos han ocurrido en el domicilio común familiar, un 6% de los casos en el domicilio de la víctima, un 16% de los hechos han tenido lugar en la calle o en un espacio público y el resto en otras localizaciones.

2. Revisión teórica de los programas formativos

Uno de los objetivos principales que persiguen los programas de intervención es la eliminación o disminución de las conductas violentas de los agresores domésticos. Otros objetivos que incluyen también son la protección de las víctimas, el conocimiento del ciclo de la violencia y el desarrollo de nuevas estrategias para la resolución de conflictos.

Las áreas de intervención comunes sobre las que actúan los programas son: responsabilización, información sobre la violencia de género y conducta violenta, control emocional, habilidades sociales, empatía y detección e intervención en factores de riesgo.

3. Análisis empírico sobre la eficacia del tratamiento

a. Efectividad de los programas formativos

Respecto a la evaluación de la adquisición de los aprendizajes o cambios por parte de

aris que han participat en els programes formatius de violència de gènere, els subjectes van ser avaluats mitjançant un instrument elaborat *ad hoc* per aquesta investigació i que conté les següents escales de valoració psicològica: AQ: agressivitat, AUDIT: problemes d'alcoholisme, AS: actituds sexistes, CTS: conflictes de parella, EDS: desitjabilitat social, ICDS: distorsions cognitives en les relacions interpersonals, IRI: relació interpersonal amb les persones, ICPM: predisposició al canvi, IPSViD: distorsions cognitives vers la violència i la dona, DAS: ajust de parella, STAXI: ira, PR: resistència al canvi, URICA: predisposició al canvi en el seu problema.

En 2 de les 11 escales administrades (CTS i DAS) es van obtenir diferències estadísticament significatives. Això vol dir que els agressors domèstics que fan programes formatius milloren en la resolució de conflictes amb la parella (CTS) i en l'ajust o satisfacció de parella (DAS).

D'altra banda, l'escala de Distorsions Cognitives en les Relacions Interpersonals (ICDS) mostra una tendència cap a un resultat significatiu ($p=0,72$). En tots els casos, les diferències van cap a la direcció hipotetitzada: el grup postractament presenta mitges amb valors més elevats (que implica una millora en la variable avaluada) que el grup pretractament.

A la llum d'aquests resultats es podria concloure que dotar als subjectes d'estratègies per a resoldre els conflictes de parella, així com fomentar la satisfacció amb la parella, són dos objectius de tractament que milloren els resultats terapèutics dels subjectes. Per això podria resultar recomanable que els programes psicoeducatius invertissin més esforços en treballar aquests aspectes, que no pas centrar-se en intentar modificar estructures de pensament profundes, com les distorsions cognitives, o en trets de personalitat, com la impulsivitat o la ira, sobre les quals no sembla que els programes incideixin d'una manera prou satisfactòria.

b. Avaluació de la reincidència

La reincidència, considerada com a nova denúncia policial, és del 8,8%. Han rein-

los usuarios que han participado en los programas formativos o de violencia de género, los sujetos fueron evaluados mediante un instrumento elaborado *ad hoc* para esta investigación y que contiene las siguientes escalas de valoración psicológica: AQ: agresividad, AUDIT: problemas de alcoholismo, AS: actitudes sexistas, CTS: conflictos de pareja, EDS: deseabilidad social, ICDS: distorsiones cognitivas en las relaciones interpersonales, IRI: relación interpersonal con las personas, ICPM: predisposición al cambio, IPSViD: distorsiones cognitivas hacia la violencia y la mujer, DAS: ajuste de pareja, STAXI: ira, PR: resistencia al cambio, URICA: predisposición al cambio en su problema.

En 2 de 11 escalas administradas (CTS Y DAS) se obtuvieron diferencias estadísticamente significativas. Esto quiere decir que los agresores domésticos que hacen programas mejoran en la resolución de conflictos con la pareja (CTS) y en el ajuste o satisfacción de pareja (DAS).

Por otro lado, la escala de Distorsiones Cognitivas en las Relaciones Interpersonales (ICDS) muestra una tendencia hacia un resultado significativo ($p=0,72$). En todos los casos, las diferencias van hacia la dirección hipotetizada: el grupo postratamiento presenta medias con valores más elevados (que implica una mejora en la variable evaluada) que el grupo de pretratamiento.

A la luz de estos resultados se podría concluir que dotar a los sujetos de estrategias para resolver los conflictos de pareja, así como fomentar la satisfacción con la pareja, son dos objetivos de tratamiento que mejoran los resultados terapéuticos de los sujetos. Por eso podría resultar recomendable que los programas psicoeducativos invirtieran más esfuerzos en trabajar estos aspectos, que no en centrarse en intentar modificar estructuras de pensamiento profundas, como las distorsiones cognitivas, o en rasgos de personalidad, como la impulsividad o la ira, sobre las que no parece que los programas incidan de una forma suficientemente satisfactoria.

b. Evaluación de la reincidencia

La reincidencia, considerada como nueva denuncia policial, es del 8,8%. Han rein-

cidit 15 subjectes dels 170 que componen la mostra de l'estudi. La reincidència en el mateix tipus de delictes (violència de gènere) és del 6,4%. Cap de les persones que van accedir a participar a la recerca ha ingressat a presó per un nou delictes de violència de gènere comès amb posterioritat a la participació en el programa formatiu.

A partir de la reincidència constatada a través de les denúncies policials, s'ha calculat un model de predicció de la reincidència per tal de comprovar variables del subjecte estan influent en la seva conducta reincident. Aquest model predictiu té en compte les variables psicològiques i socio-demogràfiques recollides de cada subjecte durant el període d'avaluació pre i post formatiu. El que s'ha observat és que la variable que millor prediu la reincidència és el consum de drogues en la comissió del delictes. La segona variable que millor prediu la reincidència es l'haver estat testimoni de maltractaments a la infància i la tercera tenir problemes d'alcoholisme. Aquestes tres variables són capaces d'explicar la major part (49,1%) del perquè una persona tot i haver seguit un curs formatiu en violència de gènere acaba reincidint.

c. Enquesta als usuaris a l'any de finalitzar el programa formatiu

Pel que fa a la relació entre satisfacció amb el programa formatiu rebut i els indicadors de canvi en la vida dels subjectes, posteriors a l'aplicació del curs formatiu, els resultats indiquen que la satisfacció amb el programa formatiu està relacionada de forma positiva amb una millora en diferents àmbits de la vida de la persona. En línies generals, la satisfacció amb el programa formatiu es relaciona amb característiques positives de la vida dels usuaris, com per exemple, les seves relacions de parella, la seva vida laboral i la seva actitud davant el delictes comès. Sembla ser que una opinió més positiva sobre el programa formatiu rebut està relacionada amb una percepció de millora en certs àmbits de la vida de la persona.

En concret, en relació amb l'enquesta realitzada als usuaris que han finalitzat el programa formatiu destaquem:

dido 15 sujetos de los 170 de componen la muestra del estudio. La reincidencia en el mismo tipo de delito (violencia de género) es del 6.4%. Ninguna de las personas que accedieron a participar en el estudio ha ingresado en prisión por un nuevo delito de violencia de género cometido con posterioridad a la participación en el programa formativo.

A partir de la reincidencia constatada mediante las denuncias policiales, se ha calculado un modelo de predicción de la reincidencia con el fin de comprobar que variables del sujeto están influyendo en su conducta reincidente. Este modelo predictivo tiene en cuenta las variables psicológicas i socio-demográficas recogidas de cada sujeto durante el periodo de evaluación pre y post formación. Lo que se ha observado es que la variable que mejor predice la reincidencia es el consumo de drogas en la comisión del delito. La segunda variable que mejor predice la reincidencia es el haber sido testigo de malos tratos en la infancia y la tercera tener problemas de alcoholismo. Estas tres variables son capaces de explicar la mayor parte (49,1%) del porqué una persona aun habiendo seguido un curso formativo en violencia de género acaba reincidiendo.

c. Encuesta a los usuarios al año de finalizar el programa formativo

En lo relativo a la relación entre satisfacción con el programa de formación recibido y los indicadores de cambio en la vida de los sujetos, posteriores a la aplicación del curso formativo, los resultados indican que la satisfacción con el programa formativo está relacionada de forma positiva con una mejora en los distintos ámbitos de la vida de la persona. En líneas generales, la satisfacción con el programa formativo se relaciona con las características positivas de la vida de los usuarios, como por ejemplo, sus relaciones de pareja, su vida laboral y su actitud frente al delito cometido. Parece ser que una opinión más positiva sobre el programa formativo recibido está relacionada con una percepción de mejora en ciertos ámbitos de la vida personal.

En concreto, en relación a la encuesta realizada a los usuarios que han finalizado el programa formativo destacamos:

- El 93% es mostren satisfets amb el servei rebut al programa formatiu.
- La puntuació respecte a la satisfacció amb la seva vida actual és força elevada, 8,2 de mitjana sobre 10.
- El 64,6% dels usuaris tenen la percepció que els seus conflictes de parella ara són menors, el 32% creu que no ha canviat la forma de relacionar-se amb la parella, i el 3,1% opina que està pitjor.
- El 35% dels enquestats té una nova parella. Un 13% declara que conviu encara amb la parella que el va denunciar.
- Un 58% de la mostra assumeix la seva responsabilitat en els fets pels quals va ser condemnat (24% com a únic responsable i un 34% considerant que ho eren ambdós membres de la parella). En canvi, un 38% dels agressors de gènere continua pensant que l'únic responsable va ser la seva ex-parella.

Per finalitzar, cal destacar que aquesta investigació és pionera a Espanya, ja que és un dels primers estudis que dona xifres de l'efectivitat dels programes formatius per a persones condemnades per violència de gènere a mesures penals a la comunitat. Les línies d'investigació futures haurien d'intentar incrementar el període de seguiment per a seguir aportant dades sobre el perfil de les persones que reincideixen després d'haver seguit un curs formatiu en violència de gènere. Malgrat això, aquests primers resultats, fruit de l'esforç de tres anys d'investigació i la col·laboració entre el Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, els Mossos d'Esquadra i el Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, són prou rellevants per començar a comprendre quines intervencions són les més adients per als usuaris dels programes formatius en violència de gènere.

- El 93% se muestran satisfechos con el servicio recibido en el programa formativo.
- La puntuación respecto a la satisfacción con su vida actual es bastante elevada, 8,2 de media sobre 10.
- El 64,6% de los usuarios tienen la percepción que sus conflictos de pareja ahora son menores, el 32% cree que no ha cambiado la forma de relacionarse con su pareja y el 3,1% opina que está peor.
- El 35% de los encuestados tiene una nueva pareja. Un 13% declara que aún convive con la pareja que lo denunció.
- Un 58% de la muestra asume su responsabilidad en los hechos por los cuales fue condenado (24% como único responsable y un 34% considerando que lo fueron ambos miembros de la pareja). En cambio, un 38% de los agresores de género continúa pensando que el único responsable fue su ex pareja.

Para finalizar, cabe destacar que esta investigación es pionera en España, ya que es uno de los primeros estudios que da cifras de la efectividad de los programas formativos para personas condenadas por violencia de género en medidas penales a la comunidad. Las líneas de investigación futuras deberían intentar incrementar el periodo de seguimiento para seguir aportando datos sobre el perfil de las personas que reinciden después de haber seguido un curso formativo en violencia de género. A pesar de todo, estos primeros resultados, fruto del esfuerzo de tres años de investigación y la colaboración entre el Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, los Mossos d'Esquadra y el Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, son suficientemente relevantes para empezar a comprender qué intervenciones son las más adecuadas para los usuarios de los programas formativos en violencia de género.

Butlletins. Invesbreu publicats

- 1 *Immigrants i criminalitat a Europa. Els exemples d'Alemanya i Espanya. Gener 1995*
- 2 *La preso pública de Barcelona durant l'etapa isabelina / La casa de correcció de Barcelona (1836-1856). Gener 1998.*
- 3 *El cost de la justícia penal. Privació de llibertat i alternatives. Febrer 1998.*
- 4 *El nen abusat sexualment com a testimoni / Els delictes contra la llibertat sexual relacionats amb menors. Març 1998.*
- 5 *Intel·ligència i personalitat en el procés rehabilitador del delinqüent. Maig 1998.*
- 6 *Salut i presó. Octubre 1998.*
- 7 *La premsa envers la violència juvenil i la presó. Novembre 1998.*
- 8 *El tractament dels agressors sexuals. Febrer 1999.*
- 9 *La victimització a Catalunya l'any 1996. Abril 1999.*
- 10 *Programes aplicats de psicologia comunitària amb personal penitenciari. Juny 1999.*
- 11 *Justícia juvenil: inserció laboral i mesures en medi obert. Octubre 1999.*
- 12 *Reincidència i delinqüència juvenil. Novembre 1999.*
- 13 *Violència domèstica. Desembre 1999.*
- 14 *L'estat de l'adopció a Catalunya (1998-1999).*
- 15 *Maltractaments infantils a Catalunya. Juny 2000*
- 16 *Presó i dones. La incidència dels programes motivacionals en la conducta social. Un estudi evolutiu (1988-2000) a la presó de dones de Barcelona. Setembre 2000*
- 17 *Avaluació d'un programa de tractament per a joves violents. Novembre 2000*
- 18 *Avaluació de l'efectivitat dels programes de tractament amb delinqüents a Europa. Gener 2001*
- 19 *La victimització a Catalunya l'any 1999. Maig 2001*
- 20 *L'arrest de cap de setmana a Catalunya (1996-2000)*
- 21 *Addictes a les drogues i reincidència en el delicte*
- 22 *Maltractaments físics greus a nadons i menors de quatre anys ingressats en centres d'acolliment*
- 23 *Intervenció institucional. Elements per a l'anàlisi en menors infractors o en risc*
- 24 *Els menors estrangers indocumentats no acompanyats (MEINA)*
- 25 *La medicació penal*
- 26 *La reincidència*
- 27 *Família i conducta antisocial*
- 28 *Presentació de dues recerques de l'àmbit penitenciari*
- 29 *Intervenció en centres de justícia juvenil*
- 30 *La Classificació inicial en règim obert dels condemnats a presó*
- 31 *La reincidència en les penes alternatives a la presó a Catalunya*
- 32 *L'assistència religiosa i la llibertat de culte a les presons de Catalunya*
- 33 *Bullying - Violència de gènere Elements per a l'anàlisi*
- 34 *Violència dels joves a la família*
- 35 *Infractors i conducta violenta*
- 36 *Drogues i tractament penitenciari*
- 37 *Perfil professional del jutge de primera instància i instrucció de Catalunya*
- 38 *Violència de gènere i justícia*
- 39 *Delictes sexuals i reincidència*
- 40 *Intervenció amb infractors juvenils*
- 41 *Mediació i resolució de conflictes en entorns penitenciaris*
- 42 *Perfil professional del Secretari Judicial de Catalunya*
- 43 *Predicció del risc de violència en contextos institucionals. Els sistemes de control monitorat aplicat a penats adults*
- 44 *Drogues i presó. Mesures de seguretat i salut mental*
- 45 *Models de política criminal i penitenciària internacional*
- 46 *Dona i violència de gènere*
- 47 *La formació dels funcionaris de seguretat dels centres penitenciaris a Catalunya i a França*
- 48 *Perfil dels penats per delictes contra la seguretat del trànsit*

Edició i producció: **Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada Ausiàs March, 40**
Tel. 93 207 31 14
Fax 93 207 67 47
cejfe.dj@gencat.cat

Tiratge: 2.000 exemplars

ISSN: 1138-5014

Dip. legal: B-1482-1998